

סוכנות לקטעי מתונות

רח' קורא הדורות 15
ה. ד. 724, סל. 262987, ירושלים

— מרס 1979

מ ג ר ז
(בית-ברל)

216

תעודה

עשר שנים למות לוי אשכול חזון יישוב הארץ מול מציאות מתנכרת

(נאום לוי שקולניק בכינוס עולי מערב-אירופה,
כפר ודיודיה 6.11.1943 מארכיון מפא"י בבית ברל.)

עשר שנים חלפו מאז פטירתו של לוי אשכול (1895 — 1969). ממנהיגי תנועת העבודה, וליד רוסיה שקיבל חינוך חילוני ותורני. אשכול (שקולניק), מאחרוני העלייה השנייה, (עלה ב'1914') וחוויל בגודים העבריים, נמנה על מייסדי דגניה ב' והיה מחבריו הבולטים של "הפועל הצעיר" בשנות העשרים, ואחד המומחים הכלכליים והמשקיים של מפא"י וההסתדרות בשנות השלושים והלאה. שנים רבות היה מנהל חברת "מקורות", חבר הנהלת הסוכנות וראש מחלקת ההתיישבות שלה. בתפקידו זה היה מנהיג ההתיישבות החדשה (כ-350 ישובים) שקלטה את העלייה ההמונית שבאה לאחר קום המדינה. שימש גזר הסוכנות ומנהל משרד הבטחון בשנים 1950 — 1951, ושר החקלאות ב'1951'. ב'1952 נתמנה שר-האוצר, משרה שהחזיק עד מינויו לראש הממשלה ב'1963'. בתקופה זו עיצב את מדיניות הפיתוח המואץ שאימונה את ישראל בשנותיה הראשונות. אשכול היה המנהיג הישראלי הבולט ביותר בדור שלאחר כן-גוריון. כשר הבטחון תרם הרומה מברעת להתעצמותו של צה"ל באמצע שנות השישים, התעצמות שהוכחה במלחמת ששת הימים.

בימינו השנויה של 1943, בעיצומה של השמדת היהודים באירופה ומדיניות "הספר הלבן" שנתמנה להקפוא את הושוב, החלו ראש הממשלה וינסטון צ'רצ'יל ומקצת משריו נוטים לעיין באפשרות לחלק את ארץ-ישראל לשתי מדינות נפרדות, כאמצעי חוד לפתור את בעיית ארץ-ישראל ולהלץ את היישוב מסכנה של גזון והישארות בטאטוס של מיעוט בארץ ערבית. הנטייה בממשלה היתה למסור ליהודים את הכלי המלוצה ב'1937' למסורו לערבים. מנמה אחרונה זו נבעה במידה רבה מחושנו ההתיישבות היהודית במישור החוף, בעמקים ובגליל וגם את הנגב, אשר "ועדת פיל" הנוצרה, אשכול, שמיילא תפקיד מרכזי בפיתוח חבל-ארץ זה בתקופת המנדט (ולאחריו). מרמס כאן על השיבותה של העשייה הציונית לא רק כאמצעי לבנין הארץ ולפתרון הבעיה היהודית אלה גם כדרך-הוכחה למעצמות (במקרה שלנו — לבריטניה) השלטת ולברית-המועצות המתנכרת, כי יש ממש בעיונות ויש לסייע בידה. לדעתו, המעשה הציוני מסייע להישג המדיני, בניגוד גמור להשקפה הרבציוניסטית.

ד"ר שמואל דותן

אני מבין, שעד עכשיו היה יום של דיון פוליטי, ועלי לשוחח, להרצות על ענינים כלכליים. ואני אגיד לכם, שאינני יודע איפה נמרת הפוליטיקה ומחלילה הכלכלה ולהיפך. יש אומרים, שפוליטיקה — זה יכול של נתונים כלכליים, ומשום כך, אלו הן שאלות תאומות. יתכן, שבן-גוריון הכיר בדבריו, שבפגישה עם אותם האנשים שבדיהם יהיה לסדר את גורל העולם ושאויל כבר עכשיו מחלקים אותו, הודמן לו לשמוע מהם שאלות: "יתכחו שאפשר לעשות

יכולת
זאת,
זאת,
זאת,
כמו
באמת

זמנות
'היינו
זאריה
נסיון
אם-כי
ריקה,

יבלנו
צאים
אנחנו
שייכת
בר על
מים
ש בה
ז מים
ז ברא
קרקע
איוה
בהם,

איוה דבר גדול מאוד" וגם לא זמן, כאשר מאיסיקי היה כאן בפעם הראשונה, בתורת ביקור של בא"כוח המדינה הסובייטית בא"י (אותו מאיסיקי, אשר בעת שביקרו אצלו בן-גוריון ושרחוק, בווינגטון או בלונדון, וניסו לענין אותו במשלו ולמסור לו חומר ותוכיחים, התייחס בפקוקים גדולים אל א"י העובדת, אל המושב והקבוצה, ואשר בן-גוריון אמר עליו, שהוא התייחס אליו, אל בן-גוריון כאל "בלפור"). גם שאלתו היתה: תוכיחו שאפשר לעשות איוה דבר בא"י. והוא גם הוסיף ואמר: "באתי לראות ואני רוצה לדעת, כי שאלת היהודים תהיה שאלה קשה ודצינית, ואנחנו, בוודאי, נישאל, ודעתנו תישמע". ועוד אמר: "אבל אומרים לנו, שאין מקום, שאין מה לעשות..." ומשום כך, השאלה הזאת, באמת, צריכה להיות חקועה כמסמר במוחנו, ואנחנו מצווים לחפש את האפשרויות, לחשוף אותן, אולי גם לעצמנו, בכל אופן, להרבה יהודים, שאינם ציונים מלידתם, כי אני יודע, שלפני 35-30-25 שנים, כשנסעו לא"י, מעטים ידעו את הגיאוגרפיה של א"י, היתה, כאילו, מובן, שפיטא, א"י, בודאי, איך כך גדולה, שכלל לא יכולה להיות כל שאלה אם יהיה ביכולתה לפתור את שאלת היהודים. א"י שיכת ליהודים היהודים לא"י, וצריך רק להביא את האחד לשני. ... הן זה חלום דורות חיים, ואת זה צריך לבדוק?

וככה פעלנו חיינו שנים, ויתכן, שזה, אולי, מולנו, כשם שאומרים, שטוב שהרצל לא ידע את הקשיים הגדולים שיהיו לו בדרך ובחיים עם העם היהודי ועם א"י. יתכן, שלו ידע את הקשיים האלה, מי יודע אם כעצמו היה יכול להאמין בענין ולהתלהב לו. וכאשר קנו פעם 1,000-500 דונם אדמה - היתה זו ידיעה משמחת לכל הציונים בגולה. ואחר כך, כאשר קנו פעם אלפיים דונמים ראשונים בתל-עזשים, מסרנו על זה בסודי סודות האחד לשני, וראינו בזה, כמעט, את גאולת הארץ. אבל אחר-כך, כשהתחלנו לפעול יותר בארץ, נפגשנו במכשולים. כעבור שנים, התחילו להופיע מכשולים אלה באופן מאורגן וביחוד לאחר הצהרת בלפור. אנחנו כולנו זוכרים התנועה אשר התחילה נגדנו, עם אנגלים ועם פקידים אנגלים. כל חקופת מאורעות היתה מסתיימת באיוו שהיא ועדה, ועדת חקירה, וכל ועדה כתבה על גודל שטח הקרקע בא"י, כמה מזה הרים וטרשים שאינם ראויים לעיבוד, כמה ביצות, דיונות וכו'. והן מלבד זה, היו כותבים, ישנם ערבים וטובים בארץ; ואם עוד היו מגניבים איוה שני מיליון דונם, היה "מתברר", ש"באמת רע" ... אחר-כך היינו משנסים את מותגינו ומסדרים ועדות, שהיו מוכיחות, למשל, ששטח זה וזה אשר יורד איננו בן 980 אלף דונם, אלא רק בן 600 אלף דונם, וכי יש גם הרים, שאפשר לעבד אותם; וביצות - גם כן יש פחות, והיינו, באופן כזה, מוכיחים, שיש עוד 11/2-1/2 מיליון דונם אדמה.

ובכל הזמנים האלה חיינו עם אותו האופטימיזם הטוב שלנו, היהודי-הציוני, והיינו מסתפקים בזה שהוכחנו שלא כצעקתה, וכמובן, נוסף לזה, היינו מכינים איוו תוכניות, והיינו מוכיחים, שאפשר ליישב יהודים בא"י. כאשר בא "הספר הלבן" של פאספילד קבע, שא"י אפשר, כאילו, להכניס אף חתול לא"י, לא קיבלנו את הדברים. והנה, מאו ועד עכשיו, נכנסו עד 230 אלף "חתולים" לא"י. וכל הזמן היינו מתאמצים להוכיח, שיש בסיס לכניסתם וקליטתם... לא פעם היינו ציונים טבעיים, אשר אמרנו: שיכה לא"י, למולדת פירושה: קרקע, פירושה חקלאות, ואני בטוח, שהיו רבים, וכאן יושבים עוד עשרות אשר זוכרים, שאם דיברו על בנין מדינה יהודית בא"י - אז זה ב"כ 80% מבוסס על חקלאות. אינני יודע, אם מותר לי להגיד, שבגרנו, כי אם נגיד, שהסטרקטורה תהיה כזאת: שליש בחקלאות, טוף-סוף, העם היהודי הוא עירוני - אז זה, בוודאי, לא כל כך קל לו. ואמרנו, איפוא: 30-40 אלף משפחות חקלאיות - זה 200 אלף נפש; ואם עוד 800-600 אלף נפש במקצועות אחרים - אז זה מיליון יהודים.

וכל זמן שהיה קיים המנדט, וכל זמן שהכרזת בלפור לא נסתיימה ב"ספר הלבן", באמת היה מקום לזה, לולא "הספר הלבן" ולולא החורבן האיום שב"ספר הלבן", היינו אומרים: מנדט, הכרזת בלפור, אין דבר! אפשר למשוך כך עוד 10 שנים. אחרי זה היו עוד פעם מאורעות ועוד ועדות. ... הגענו ל"חלוקה" - "ועדת פיל", ואומרים: באמת, א"י קטנה, ויש יהודים וערבים חכיות של אלה ואלה - זה בבחינת "דברי אלוהים חיים". אמרה "ועדת פיל" (זה כבר טוב!) כי אחרים לא אמרו את זה) ... ונאלצנו מדי פעם בפעם להוכיח לעצמנו, ליהדות אמריקה ולעוד יהודיות, שיש עוד מקום, אנחנו עכשיו נתבצעים, זה, אולי, החלק היסודי של כל תוכנית פוליטית, של מלחמה מדינית. בן-גוריון, בדבריו, תמיד קושר את זה, כאשר הוא מדבר על עליית מיליונים, כי מצב היהודים והחקופה מכריחים אותנו לזה, כי אותם המיליונים, אשר עוד נשאר - יהיו אלה אודים מוצלים מאש - אז צריך לחפש ולמצוא עכשיו, בימים אלה, אפשרויות להביא אותם לא"י, ואחר כך אפילו ניישב אותם, וצריך בשביל זה בסיס לעתיד. ...

אינני יודע אם אני היום, מפאת הזמן המצומצם, אקף את כל המקצועות ואח כל היכולת במקצועות השונים של קליטה בא"י. אני, בדרכי או כטבע של ציוני, אתרכו היום בעיקר, בכל זאת, בחלק החקלאי, החלק הקרקעי של א"י. מה אנחנו רואים היום, מה אפשר לעשות? כי, בכל זאת, כאשר מדברים עם מדינאי על מדינה, אי אפשר להגיד שתהיינה לנו בארץ-ישראל חמש ערים, כמו בתל-אביב, ותושביהן יעסקו במסחר, תעשייה ותחבורה וכל מיני מקצועות בניינים. כך הרי זה באמת לא בית-לאומי ולא מולדת. ...

אבל, בכל זאת, גם אנחנו גדלנו וגם תאבוננו גדל, ואם פעם החלום על 50,000 משפחות חקלאיות יכול היה להיות דבר גדול; ואילו האסונות הגדולים שקרו לנו, או יתכן שלא אנחנו היינו מעוררים את כל הרחוקות והשרים - הרי עכשיו זה לא פתרון. ואנחנו עומדים עכשיו בסטאדיה שניה ומכינים תוכניות, אשר קשורות עם המים ואשר מגנות הפעם להעמיד אותנו לפני הנסיון לראות איך אפשר ליישב את המדבר - אותה מחצית א"י, שאין בה כמעט אף נפש חיה. ואם-כי אצלנו כבר גמ"כ מדברים על א"י, שהצפיפות שלה היא כמו בבלגיה או בהולנד או כמו באמריקה, אבל יש עוד מחצית א"י, שכמעט אין שם אוכלוסיה.

והנה, לגבי חלק זה של א"י, שהיינו אומרים בצר לנו, "תנו לנו את הנגב" - אילו קיבלנו אותו בידינו, היינו בוודאי אומרים, שצריך לחפש מים. לצערנו הרב, לא מצאנו מים. ואם מוצאים - אז מים מלוחים ומלוחים מאד. ... לגבי חלק זה של א"י, זה כבר יותר משנה וחצי שאנחנו מעבדים תוכנית של הבאת מים אליו. כשם שאמרנו פעם, שהעם היהודי שייך לא"י, וא"י שייכת לעם היהודי ושצריך להתגבר על הגיאוגרפיה, ככה אנחנו מנסים עכשיו לחפש דרך איך להתגבר על גיאוגרפיה ועל טופוגרפיה ולהביא את המים הרבים הגלויים שישנם בא"י (שמעונא: מים גלויים ורבים שישנם) כי הלא גדלנו וחונכנו על זה שא"י היא ארץ חרבה; אף כי יש בה ביצות, היא ארץ חרבה...). ואנחנו עכשיו אומרים להתגבר על כל מה שצריך להתגבר ולרכו מים גלויים אלה שישנם בא"י ולהביאם למרחקים, על-מנת להשקות ארץ רבתי אשר בנגב. והקב"ה ברא את ארץ-ישראל, שהמצב בה יהיה כזה, שבמקום שישנם המים הרבים - אין שטחי קרקע להשקות; בכל אופן הרבה יותר מים משטחי קרקע. אבל יש עוד מים, שאפשר לעשות בהם איוה דבר. אילו היתה קרקע, ואותו הבורא יצר את הנגב עם שטחים רבתי ידיים, שאפשר לעשות בהם, אילו היו מים. ...

